

Opinie

Omgaan met het begin van dementie

Dementie

*Oh, lieve pap, wat was dat moeilijk
om het grote wonder diep in mij
zo kort voor jouw afscheid met je te delen
ik weet nog woordelijk wat je zei*

*Ik voelde mij een bijzondere schakel
tussen jou, mijn vader, en mijn kind
die ik allebei toen alleen kon voelen
maar voor altijd met elkaar verbindt*

*Misschien heb je mijn zwangerschap niet begrepen
maar misschien ook wel en was je blij
ik hoor je stem nog en zie je ogen
je keek zo vreselijk lief naar mij*

*Je hebt mijn kind niet kunnen knuffelen
het zal nooit door jou worden verwend
maar weet, lieve pap, dat één ding vaststaat
dat jij een deel van ons kindje bent*

Ik schreef dit gedichtje in 2003 voor een hele lieve jonge moeder

Rob Stravers

Ik kwam op dit zeker niet gemakkelijke onderwerp door de volgende vraag van een lezer.

Bridgen is goed voor het geheugen. Maar als je geheugen je in de steek laat, wat dan?

Deze mensen zijn in gevecht met zichzelf. De partner weet er vaak geen raad mee; die vertoont ontwijkingsgedrag of legt het probleem bij de clubleiding.

Uiteindelijk gaat iedereen gefrustreerd uit elkaar. Zowel de clubleiding als betrokkene (die zijn ziekte niet wil/kan accepteren).

Mijn vraag is dus: Hoe moet je als clubleiding of als partner omgaan met beginnende dementie?

Ik vroeg de lezers van de Bridge Training naar bruikbare adviezen! En die kreeg ik van: Marcel, Mieke, Lotty, Elly, Elly, Harry, Bert, Ina, Piet, Joke, Joop, Willem, Maria, Carla, Ger, Gerard, Herman, Hanneke, Liesbeth, Douwe, Cas, Jan, Jan, Paul, Lia, Pieter, Gerard, Bert, Hendrik, Frank, Bart, Ria, Paul, Geertje, Bob, Marion, Wim, Henriëtte, Rina, Rob, Cees, Hans, Peter, Wilma, Suus en Barend.

Waarvoor mijn hartelijke dank!

Verantwoording Opinie

Ik hou van mensen, dus ook van bridgers. Ik ben er redelijk van overtuigd dat elk mens in wezen een positief ingesteld wezen is. Die overtuiging kan soms wankelen door een bepaalde houding of opmerking. Als je dan echter met zo iemand doorpraat, stopt dan wankelen in de meeste gevallen. Met elkaar van gedachten wisselen over wat we aan het doen zijn, wat ons beweegt, leidt tot meer begrip voor elkaar; en meer begrip tot een veel beter gevoel.

Opzet

Ik heb de antwoorden zoveel mogelijk per onderwerp bij elkaar gezet. Ik begin met de reacties die onder meer onderdelen vallen, of wat algemener van aard zijn. Ik hoop van harte dat deze aflevering zal leiden tot een (nog) betere aanpak en gevoel.

Alzheimer Nederland

Omdat in enkele reacties Alzheimer Nederland werd genoemd als uitstekende informatiebron, nam ik contact op met deze organisatie. En inderdaad kun je bij Alzheimer Nederland terecht voor al je vragen; ook als bridgeclub.

Christiaan Meyboom, bridger én medewerker van Alzheimer Nederland, dank ik voor zijn actieve bijdragen aan deze aflevering van Opinie!

Inhoud

- 04 Reacties die niet onder een specifiek onderdeel vallen
- 08 Hoe ga je als *clubbestuur* om met clublid X?
- 11 Hoe ga je als *bridgepartner* om met clublid X?
- 15 Hoe ga je als *tegenstanders* om met clublid X?
- 17 Tot welke *grens* kan clublid X mee bridgen?
- 20 Wat doe je als clubbestuur/bridgepartner als die grens is bereikt?
- 22 Stel dat jij clublid X zou zijn, welke houding op de bridgeclub lijkt jou dan het aangenaamst voor jou zelf?
- 24 **Epiloog**
  - 24 Lang en kort geheugen
  - 24 Verantwoordelijkheid
    - 24 Clublid X zelf.
    - 24 De partner van X
    - 25 De tegenstanders
    - 25 Mogelijke spelaanpassingen
    - 25 Het clubbestuur
  - 26 Grens
  - 26 Niet wachten tot de bom barst

Reacties die niet onder een specifiek onderdeel vallen

Wat raak je nu een probleem aan wat o zo moeilijk is! Ik heb hier vaak over nagedacht. Ik probeer uit mijn hart te antwoorden, maar ook met realiteitszin.

Ik ben benieuwd hoe anderen hierover denken.

Iets om over na te denken.

Geen twee gevallen zijn hetzelfde.

Ik matig mij geen oordeel aan op deze vragen. Wel ben ik bijzonder belangstellend naar de reacties.

Geen vrolijke materie, Rob.

Moeilijke vragen Rob. Vooral voor een club en het bestuur.

Een delicaat probleem.

Problemen waarbij de ene (huwelijks)partner zich gevangen voelt door het doen en laten van de ander doen zich op vele terreinen van het maatschappelijk leven voor.

In dit geval ga ik er vanuit dat het een al lang bestaande partnerschap betreft waar dus een grote vertrouwensband heerst.

Dan zou het bestuur in het reglement van orde moeten opnemen dat het een club is waar het competitie-element een belangrijk gegeven is.

Als partner zou ik in dit geval accepteren om op een niet-competatieve manier te bridgen mits ik niet tussen dezelfde mensen moet bridgen waarmee ik vroeger de degens heb gekruist.

Tijden een een-tweetje met het bestuur zou ik van het bestuur leiding vragen om het nieuwe partnerschap bijvoorbeeld in een andere competitie te laten spelen.

Op een van mijn clubs is er een echtpaar waarvan de partner dement is.

Iedereen heeft daar begrip voor, mevrouw bidget zo graag. Bijzonder veel respect voor haar partner, aangezien hij een goede bridger is en toch met haar blijft spelen. Wij staan haar een dobbelsteen toe, waarmee ze de troefkleur kan onthouden, en een brief met afspraken. Mevrouw kijkt heel de week naar dit avondje uit.

Beste Rob, zware kost op deze warme dagen.

Lastige situatie, op onze club hebben we een aantal mensen gehad die langzaam maar zeker het geheugen verliezen.

In de periode dat ik een club begeleidde met het gebruik van kastjes en het NBB-rekenprogramma, werd ik regelmatig gevraagd als invaller. Wij kenden elkaar goed vandaar dat zij mij durfden te vragen met een clublid te spelen dat leed aan een beginnende dementie en soms de weg naar huis gewezen moest worden. De eerste ronde hadden wij een stilzit en heb ik geprobeerd het gesprek te beperken tot vroeger omdat ik haar man had gekend en wist dat zij veel hadden gekampeerd. Over het heden was niet meer te praten, ik heb wel 5 tot 6 keer dezelfde vraag beantwoord. Maar toen in de tweede ronde de kaarten op tafel kwamen was de situatie totaal anders. Op het moment dat ik als dummy mijn kaarten openlegde zag ik aan haar ogen dat zij een speelplan maakte. En een paar spellen later toen ik als leider een contract maakte merkte ze op: "Als je het spel anders had gespeeld had je 1 overslag gemaakt". Zij had gelijk, met verbazing werden wij tweede in de B-lijn.

Ik help een club te begeleiden die eenmaal per maand speelt en bestemd is voor mensen die niet meer mee kunnen in een "normale" club. Hier speelt bijvoorbeeld een dame van ver in de tachtig die alleen nog maar haar moederstaal het Engels spreekt en soms vergeten is waar de biedingboxen voor dienen. Haar partner zei laatst: "Mevrouw, nu bent u aan de beurt om te bieden", waarna ze even nadacht en vervolgens uit haar hand ♣2 op tafel legde als zijnde haar bod. Wij hebben dit natuurlijk zonder meer geaccepteerd.

Wat in beide situaties opviel was dat de dames zeer tevreden naar huis gingen en een gezellige kaartmiddag hadden gehad.

Een zeer moeilijke materie.

Een moeilijk probleem, maar ik denk oprecht dat er geen duidelijke antwoorden zijn. Iedereen recht van lijf en leden en zonder enige beperking doet uitspraken in de trant als het zover is dan hoeft het voor mij niet meer, ik ook. Maar als puntje bij paaltje komt maken we vaak andere keuzes, het verschil tussen rationeel (maar zonder ervaring) dingen vinden en de werkelijkheid ervaren en daar het beste voor jou van maken. Dementie weten we allemaal is een sluipende ziekte waarbij het jaren kan duren voordat de laatste fase is ingetreden. Die is gemakkelijk want dan kan de patiënt niets meer, dus ook niet bridgen. Maar wat moet X accepteren? Dat dit zijn eindstation is (weet hij/zij best), of dat hij niet meer kan bridgen en dus weer iets moet inleveren en een stap dichterbij het gevreesde eindstation is. Wanneer kan hij niet meer bridgen? Vlak voordat wij als clubgenoten ons gaan generen? Als hij teveel fouten maakt, maar ja, wat is teveel? Ik denk dat we als clubgenoten en bestuur met respect en compassie X moeten benaderen en hem de tijd moeten geven zelf zijn conclusies te trekken. Dat zal zeker gebeuren, maar waarschijnlijk pas na een aantal moeilijke momenten voor iedereen. Als de vaste partner het niet meer trekt zoeken we vrijwilligers om met X te spelen. Als tegenstanders zich onheus gedragen spreek ik ze daarop aan. Vergeet niet dat mensen als X vaak al jaren spelen op de club, we gaan ze echt niet bij de eerste tegenslag uitsluiten. (niet dat jij dat ook maar suggereert).

Een hele goede vraag i.v.m. leeftijd van je clubleden.

Voor de persoon in kwestie, als die het zich bewust is (en zo'n persoon hadden we) verliest de zekerheid en schaamt zich voor zijn situatie. Hoewel zijn partner het accepteerde en hem aanmoedigde om te blijven bridgen is hij toch gestopt. De tegenstanders waren zich bewust van de achteruitgang maar maakten er geen misbruik van (gelukkig). Als clubleiding hebben we hem ook geprobeerd over te halen om in competitie te blijven. Naast de donderdagavond hebben we ook een woensdagmiddagclub waar het wat gemoedelijker aangaat. Maar ook daar voelde betrokkene helaas niets voor.

Lastig onderwerp, waarbij in (letterlijk) elk geval van alle kanten maatwerk nodig is. En dat is eigenlijk de enige richtlijn, voor wie dan ook: de partner, "de vijand" (gevoel: ...😊...&...😞 tegelijk...) aan tafel, de arbiter, het bestuur en (last but not least) de clubleden, ieder voor zich en met z'n allen...😞

Wat een lastige vraag, omdat iedere situatie anders is.

Eerste verantwoordelijkheid ligt bij de betreffende persoon zelf. We hebben het over beginnende dementie. Dat betekent dat de persoon nog volledige regie over zijn leven heeft, zich bewust is van het proces dat in gang is en beseft dat hij daar mee om moet gaan. Inderdaad komt die persoon zichzelf waarschijnlijk meermalen per dag tegen en is hij waarschijnlijk in gevecht met zichzelf en zijn aandoening; dat overigens los van het bridgen.

Het zou goed zijn als clublid X de ontwikkelingen kon bespreken. Dat is niet altijd gemakkelijk.

Ik vind het een uitermate moeilijk onderwerp, maar dat is natuurlijk de reden van de vragen.

Ik vind dat verdraagzaamheid van eenieder mag worden gevraagd en geen bemoeienis. Ik vind clubbestuur, bridgepartner etc. niet de aangewezen personen om een standpunt in te nemen. Indien zij iets willen betekenen voor X zou een gesprek met de levenspartner/familie van X tot de mogelijkheden behoren.

Aangezien ik zelf op een afdeling psychiatrie werk, afdeling dementerende personen, zal ik trachten het inlevingsvermogen te beleven voor de club en partner.

Het is een zeer moeilijk onderwerp en zeker voor mensen die weinig of geen kennis dragen over dementie. Iedereen weet wel wat dementie is en zegt hoe zwaar het moet zijn om tussen deze mensen te staan maar wanneer je er op een afstand van staat gaat men er ook zo met om..."op afstand".

Dit is een heel moeilijk punt, maar ik zou zeggen de partner zou contact met de huisarts moeten opnemen; deze schakelt dan de Thuiszorg/Maatschappelijk werk in voor evt. verdere behandeling.

Dit soort vragen zijn gewoon te moeilijk te beantwoorden.

Als niemand anders met ze wil spelen kan er misschien een tafeltje gecreëerd worden ten behoeve van mensen die dementerend zijn, al komt dit discriminerend over, en is het geen elegante oplossing.

Een dementenclubje per stad misschien?

Dementerende mensen van diverse verenigingen kunnen er samen komen bridgen onder leiding van enkele vrijwilligers.

Wie weet voelen ze zich er beter op hun gemak dan tussen al die "helderen".

Niet ideaal allemaal natuurlijk.

Maar voor mensen die toch nog wat willen bridgen...

Een heel probleem waar je je in stort!

Deze problemen komen we ook bij ons op de club tegen.

De bridgepartners komen als eerste naar het bestuur, vaak merkt één van de bestuursleden het ook als ze als tegenstander bij ze aan tafel zitten.

Voor ik die vraag beantwoorden kan ga ik voor mijzelf bepalen wat ik van clubbridge verwacht.

Het mooie van bridge is dat je het spelletje kunt spelen als:

1. wedstrijdsport;
2. sociaal bezig zijn.

Neem nu een gemiddelde bridgeclub met drie lijnen:

In de A-lijn zal dan over het algemeen redelijk fanatiek worden gebridget. In die lijn zal iemand die dementeert niet mee kunnen komen en die zal dan ook al reeds lang gedegradeerd zijn.

De C-lijn zal over het algemeen een lijn zijn waar "gezellig een kaartje wordt gelegd" door mensen die het leuk vinden iedere week elkaar te ontmoeten en te bridgen, maar niet zo nodig hogerop hoeven. In die lijn MOET plaats zijn voor iemand die begint te dementeren of reeds dementeert, maar nog niet ernstig.

Ik denk dat juist proberen te blijven bridgen, helpt zolang mogelijk de dementie op afstand te houden. De functie van de bridgeclub is m.i. niet alleen het sportieve element te bevorderen, maar vooral het sociale element een kans te geven. Door de (beginnende) dementerende juist wat te helpen en foutjes (ook tegen de spelregels) met de mantel der liefde te bedekken.

Als ik het op mijn situatie betrek, dan kan ik daarover het volgende meedelen.

Wij hebben een middagclub met veel "55+'ers". Wij beginnen (met spelen) om 13.15 uur en hebben na drie ronden een pauze van 10 minuten.

Onder onze leden zijn mensen die geestelijk niet zo snel meer zijn als vroeger, alsmede leden die een herseninfarct gehad hebben. Voor hen is plaats in de club en als er eens iets niet goed gaat dan wordt hij of zij geholpen.

Wij beoefenen bridge dus als breedtesport. Waar wij wel puntje precies in zijn is voor fouten die niets met dementie te maken hebben.

Er het beste van zien te maken. Mijn partner op de club, die al zo'n 50 jaar heeft gebridget, noemt het vergeetachtigheid. Niet het uitspelen maar het bieden wordt wat moeilijker. Als de tegenpartij er zich mee gaat bemoeien

gaat het mis en is haar antwoord: 'Ik zal het thuis weleens nakijken.' Als we na afloop naar de auto lopen zegt ze altijd:
'We hebben toch weer een gezellige avond gehad. Dat is toch erg belangrijk ondanks dat het af en toe wel wat moeilijk is. 'Ik hoop dat we nog vele gezellige bridgeavonden samen mogen doorbrengen.'

Hoe ga je als **clubbestuur** om met clublid X?

In eerste instantie kan het bestuur weinig.

Als clubbestuur moet je niet de kastanjes uit het vuur halen voor mensen die wel klagen, maar dit nog niet bij persoon x hebben aangekaart.

Als dit wel is gebeurd moet je in gesprek gaan met persoon x, aangeven dat partner van goede wil is, maar dat tegenstanders bij herhaling hier last van ondervinden en dat het tijd wordt voor BIC en/of thuisbridge.

Met respect en begrip, wellicht is er een andere dag waarop minder fel gebridget wordt nu meer geschikt.

Breng haar/hem humorvol eerlijk en recht voor z'n raap op de hoogte:
Weer een steek verloren? Korsakov?

Gewoon, net als met ieder ander

Als clubbestuur alleen ingrijpen als er klachten van andere leden komen of de bridgeavond verstoord wordt. Bij een "sociale" club zullen leden er meer rekening mee willen houden.

Als clubbestuur proberen we te anticiperen op dit soort situaties. Meestal vinden betreffende leden het te zwaar om 's avonds te spelen en gaan op zoek naar een middagclub. Bij dit zoeken kunnen wij als bestuur soms wat betekenen en hen de weg naar een aangepaste club wijzen.

In eerste instantie gewoon mee laten spelen, maar goed in de gaten houden. gesprekje met de partner en bridgepartner over, waar de grens ligt. Wel goed de signalen in de gaten houden vooral als je in een andere lijn speelt, tegenstanders ook polsen.

Wat te denken van de arbiter?

Bijvoorbeeld situaties als:

- lang nadenken;
- arbitrage door tegenstanders;
- hardop of mompelend je hand benoemen;
- zeggen welke kaart dummy moet spelen.

Wel eens aan de orde geweest in een bestuursvergadering. Heeft niet tot een concreet standpunt geleid.

In de praktijk wordt heel makkelijk met foutjes omgegaan, die zonder een officiële rechtzetting zonder veel omhaal gecorrigeerd mogen worden.

De clubleiding moet in overleg treden met Alzheimer Nederland, het probleem voorleggen en aan Alzheimer Nederland vragen hoe verder te handelen.

Met veel geduld en begrip voor dit clublid. Ook al is het voor de tegenstanders wel heel moeilijk, want die spelen competitie. Wij hebben met haar man gepraat en die heeft het samen met ons opgelost. Als afscheid nog een mooi boeket bloemen gegeven, en wij hebben met een paar leden van het bestuur nog een glaasje wijn gedronken met haar. Ook voor ons als bestuur was het heel emotioneel.

Voordat ik enige bestuurs of technische functie zou aanvaarden zou ik me laten scholen en trainen in het omgaan met mensen in deze specifieke situatie. Ik zou de drempel om deze situatie bij het bestuur aan te kaarten zo laag mogelijk willen maken. Gewapend met mijn basis-40 jaar bestuurservaring plus de noodzakelijke specifieke kennis en vaardigheden zou ik een gesprek met zowel Clublid X als zijn partner aangaan waarbij de inzet is om Clublid X zelf, respectvol, zijn situatie te laten ontdekken.

Zit niet in het bestuur, maar vind dat deze pas moet ingrijpen als vanuit de **vereniging** tolerantie niet meer aanwezig is.

Volgens mij is het kenmerk van dementie dat betrokkene (in het stadium waarover gesproken wordt) zich niet bewust is van zijn/haar verwardheid. Voor het clubbestuur is hier dus geen gespreksmogelijkheid met betrokkene.

Het bestuur accepteert goeie en slechte spelers, zieke en gezonde spelers enzovoort. Naar mijn smaak ligt hier geen taak voor het bestuur.

Vooreerst moet de club op de hoogte zijn van het probleem en moet er dementie vastgesteld zijn.

De club kan van zijn leden een vorm van tolerantie vragen als deze persoon zich vergist bijvoorbeeld van kaart hij of zij deze mag terug nemen of verzaakt hier geen slagen worden voor afgetrokken

Als clubbestuur of als tegenspelers heb je natuurlijk wel een punt dat het in wedstrijdbridge eigenlijk niet kan, maar het blijft voor degene die dit aangaat natuurlijk erg triest als je zoveel van het spelletje houdt en niet bewust bent van je handicap.

Aanzien tot waar het gaat. Waarschijnlijk degradeert iemand wel naar een lijn waar mensen het niet zo'n punt vinden en gezelligheid belangrijker is. Anders adviseren naar een (middag)club, die wat minder competitief is, over te stappen.

Zolang mogelijk laten deelnemen aan het clubgebeuren. Het is al moeilijk genoeg voor hem/haar. Is zeer belangrijk voor hem/haar (vaste structuur).

Ik ben vrijwilligster voor een sportvereniging voor mensen met een lichamelijke beperking. Vandaar uit neem ik voor deze problemen contact op met de ouderenconsulente in mijn woonplaats. Zij gaan bij de mensen langs en overleggen met mij hoe verder te handelen. Dit heeft als resultaat gehad dat wij voor de desbetreffende persoon op een goede wijze het lidmaatschap hebben kunnen beëindigen.

Ook contact opnemen met de Alzheimer stichting/vereniging zou in deze situatie van waarde kunnen zijn. Waarschijnlijk hebben zij een leidraad wat te doen.

Ik heb een jaar terug mijn moeder begraven die de laatste anderhalf jaar van haar leven hier in laren was opgenomen omdat ze dementeerde en thuis niet was te handhaven. In die periode bezocht ik haar 3-4 maal in de week om een bakkie troost te doen. Ik mag helaas wel zeggen dat ik wat ervaring heb met deze ziekte.

Ook op de bridgeclub, waar altijd veel oudere mensen present staan hebben we afgelopen jaren enige malen te maken gehad met oudere leden die steeds meer moeite kregen om hun eigen bridgeniveau te halen.

Bridge heeft in dit proces een luxeprobleem. Ik zal je proberen uit te leggen waarom ik dat vind:

Het niet meer op je eigen vertrouwde niveau kunnen bridgen zit helemaal vooraan in het dementie proces. Wat je je realiseert, als je in je naaste omgeving met dementie te maken krijgt, is dat veel mensen het dementieproces zo lang mogelijk proberen te ontkennen en te camoufleren. Dan is het heel makkelijk, je partner zeurt veel en je zegt op. Het probleem voor de bridgeclub, was er een probleem?, is opgelost.

Ik heb de afgelopen week hierover nagedacht en wat gevallen uit de laatste jaren op de bridgeclub de revue laten passeren, wat je ziet gebeuren is steeds hetzelfde patroon, niet de bridgeclub heeft een probleem, maar het lid en een klein beetje zijn (bridge) partner hebben een probleem. Uit ervaring sprekend kan ik vertellen dat er een enorm verschil is tussen het moment dat mensen stoppen met bridgen vanwege beginnende dementie en verder gevorderde stadia van dementie.

Wat ik begrepen heb is dat het krijgen van voldoende prikkels een van de weinige manieren is om het dementieproces te vertragen. Bridgen, de contacten met bridgepartner, tegenstanders en andere clubleden dragen hieraan bij. Wegsturen levert zeker voor de degene die het betreft niets op.

Geef iedereen de tijd om in zijn eigen tempo afscheid te nemen van de bridgeclub en dat doen ze beslist. Betrokkenheid, medeleven etc zijn veel waardevoller dan die ene keer dat je wat minder lekker aan tafel zit omdat je tegenstander wat onverwacht uit de bridgehoek komt.

Ik zie hierin geen enkele rol voor het bestuur met betrekking tot het stellen van een grens, De grens is je eigen grens. Iedereen heeft zelf in de gaten dat het minder gaat en in overleg met je bridgepartner bepaal je wanneer het tijd is om de bridge arena te verlaten.

Mijn advies is om contact op te nemen met familie of vrienden en dit met ze te bespreken.

Je kunt dan samen overleggen hoe hier in te handelen.

Zijn deze er niet dan wordt het lastiger.

Hoe ga je als *bridgepartner* om met clublid X?

Als bridgepartner wil je in het begin je partner beschermen het niet laten merken aan andere, en geïrriteerd reageren als die andere vraagt? Wat is er toch met..... Vervolgens begin je langzaam steeds meer het eindbod op het midden van het bord te plaatsen zodat je partner ziet wat er gespeeld moet worden.

Van de partner hoop je dat hij/zij er begrip voor opbrengt, en zo lang mogelijk met haar/ hem wil blijven spelen.

Mijn partner lijdt aan vasculaire dementie. Hij heeft enorm veel moeite met zijn geheugen, zowel op korte als lange termijn. Samen zijn we echter moeilijk te verslaan. De belangrijkste reden daarvoor is dat mijn partner (een voormalige topspeler) puur op routine en intuïtie speelt. Voeg daarbij mijn vaardigheden van recentere datum en je kunt je een koppel voorstellen dat regelmatig hoog eindigt in toernooien. Waarmee gezegd wil zijn, dat er bij hem kennelijk sprake is van vastgeroeste en ingesleten procedures. Een en ander wordt nog bevestigd door het feit, dat hij ook nog perfect auto kan en mag rijden op bekend routes.

Mijn partner is 80-plusser en ik beleef bijna dagelijks veel plezier aan hem. Ik hoop hem daarom nog lang mijn maatje te kunnen noemen.

De eerste persoon die problemen kan krijgen met persoon x, is de partner. Zolang als je als partner accepteert dat er wel eens wat mis kan gaan, moet je misschien je partner excuseren tegenover de tegenpartij als het fout is gegaan. Hopelijk hoeft er geen scheidsrechter aan te pas te komen.

Als jij als partner of als tegenstander geen begrip kunt krijgen bij speler x kun je het clubbestuur hierbij betrekken, maar dus niet alvorens zelf met persoon x te hebben gesproken.

Mijn man heeft alzheimer en nu al 13 jaar. Wij hebben er bij het begin samen voor gekozen het direct openbaar te maken, we zijn toen zelfs eens op de tv geweest.

Dat is voor het bestuur en leden prettiger en mijn ervaring is dat ze vriendelijk waren en veel van mijn man konden hebben.

Ik ben toen zelf tot de conclusie gekomen dat er te veel leden met ons rekening moesten houden en dat ik me daar niet prettig bij ging voelen. En mijn man vond het niet erg, want denk niet dat wij kunnen indenken hoeveel kracht het een clublid X kost om mee te spelen.

Daarna is mijn man totdat hij naar een verpleeghuis ging op iedere drive gevraagd om na afloop iets te komen drinken of als er een etentje was

daar aan mee te doen. Ze nodigde hem daarvoor speciaal uit en geloof me dat deed ons beide goed! En was en is een echte grote bridgeclub van de NBB. Men denkt altijd dat komt alleen voor bij recreatiebridgeclubs. Nee dus!!

Betrek clublid x met directe familie en clubbestuur in een open gesprek, bespreek hierin de eventuele gevolgen als het niet meer gaat. Stel hem of haar in de gelegenheid te vragen of er een verandering in zijn /haar spel heeft plaatsgevonden, te antwoorden en te begrijpen. Rustig te blijven.

Met begrip en inleving, breng discreet het bestuur op de hoogte.

Breng haar/hem humorvol eerlijk en recht voor z'n raap op de hoogte.

Gewoon vriendelijk, aardig en voorkomend. Wel, buiten de bridgetafel om, in gesprek blijven met je Xpartner over het bridgen en over wat er fout ging. en hoe dat voor beide overkomt. En samen bekijken wat X eraan kan doen? Weinig tot niets, natuurlijk, maar zulks helpt X mogelijk een beetje met accepteren.

Is dit tevens je levenspartner, dan zul je er beter mee om kunnen gaan en je partner ook tegen zichzelf willen beschermen als het erger wordt, door niet meer te gaan.

Is het alleen je bridgepartner, dan wordt het moeilijker; de keuze is: doe ik aan mantelzorgbridge of ga ik voor eigen plezier bridgen. De keuze zal per persoon verschillend zijn en ook afhangen hoe aardig/onaardig partner vroeger was en welke relatie ondertussen is opgebouwd.

Als bridgepartner zou ik proberen te anticiperen op dit soort situaties. Meestal vinden betreffende leden het te zwaar om 's avonds te spelen en gaan op zoek naar een middagclub.

Als partner en tegenstanders maakte ik mee dat dat onderling heel lang volgehouden werd. Liefdevol en met een kwinkslag gingen de middagen heel lang door. De persoon in kwestie realiseerde het zich wel en was er dankbaar voor.

Het hangt erg van de relatie(s) af waarbinnen het zich afspeelt.

Iedere situatie is anders het hangt van diverse factoren af zoals: hoelang wordt er al samengespeeld, wat is het niveau waarop gespeeld wordt, en van de vorm van dementie, zou wel een gesprek aangaan ook met de eventuele partner en dan gewoon thuis bij die persoon niet op de club. geldt ook voor de eerste vraag.

Als bridgepartner zou je de nodige clementie aan de dag moeten leggen. Geen commentaar op gemaakte fouten. In de praktijk zie je dat doordat het niveau zakt er al snel sprake zal zijn van degradatie(s). Voordat het "de spuigaten gaat uitlopen" wordt dan wel met bridgen gestopt, heb ik in de

praktijk gezien. Ik heb nog niet meegemaakt, dat er zulke gekke dingen gebeurden dat het echt niet meer door de beugel kon.

Het is vreselijk moeilijk, zeker na zoveel jaar. Maar op een gegeven moment kan je niet anders. Het is heel lastig hier een goede weg in te vinden.

In mijn geval is het mijn vrouw en weet of vermoed ik al iets. Wij hebben afgesproken elkaar tijdig te waarschuwen. Wij zullen dan beiden het lidmaatschap opzeggen. Bridge ik met een andere partner dan mijn vrouw, dan ga ik het gesprek, respectvol, en met de bagage die ik bezit, aan met mijn bridgepartner. Indien noodzakelijk betrek ik de levenspartner van Clublid X hier in.

Vroeger speelden we de sterren van de hemel, jaar in jaar uit bij de top 3, dat is nu niet meer het geval. Enerzijds is het niveau gestegen, anderzijds laten we steekjes vallen (denk door onze leeftijd).

Ik denk dat de combinatie: Gedreven bridger die het allerhoogste wil bereiken/ licht dementerende partner, een combinatie is die niet lang stand houdt. De omgang met zo, n bridgepartner X moet begrijpend zijn en in geen geval "opstandig".

Ik heb zo iets met mijn vorige partner heb meegemaakt. Ik zal je vragen dan ook niet beantwoorden, maar beschrijven hoe het is gegaan. Ik speelde ongeveer 25 jaar met dezelfde partner op redelijk niveau (2e divisie, Hoofdklasse). Met het ouder worden heeft iedereen wel eens zijn "senioren momentjes". Daar wisten wij goed mee om te gaan. Mijn partner is van huis uit niet iemand die met zijn gevoelens te koop loopt en ook na zoveel jaren zijn problemen niet met anderen deelde. Op het moment dat het van zijn kant steeds vaker voorkwam dat hij zich vergiste, of beweerde dat wij dat anders hadden afgesproken, heb ik een gesprek met hem gehad en gezegd dat ik daar problemen mee had. Niet de fouten op zich, maar de ontkenning van de situatie. Uiteindelijk is de bom gebarsten tijdens een competitiewedstrijd. In een situatie waarover wij al minstens 20 jaar een afspraak hadden, en die vrij gebruikelijk is in de hogere klassen, ging het fout. En hij bleef beweren dat hij gelijk had. Op het eind van de avond heb ik hem verteld dat ik er mee zou stoppen. Niet met de competitie, die hebben wij afgemaakt. Wij hebben niets aan ons nevenpaar verteld, maar ik ben vanaf dat moment minder met hem gaan spelen en op zoek gegaan naar een andere partner.

Partner kan helpen, door het onderwerp aan te spreken; niet per se vanuit het perspectief van bridgen.

Voorwaarde is dat er een vertrouwensrelatie tussen beide is. Als die er niet is, wordt het waarschijnlijk niks, maar was het partnership sowieso geen lang leven beschoren.

Belangrijk lijkt mij dat partner X serieus blijft nemen en dat ook laat merken. Zoals gezegd, X weet waarschijnlijk heel goed wat er aan de hand is.

De bridgepartner is de hoofdverantwoordelijke. Hij/zij blijft met de dementerende spelen of niet. Het verbreken van een partnership is soms nog moeilijker dan een echtscheiding. Het moet natuurlijk goed besproken worden, eventueel met inschakeling van familie van de betrokkene. Laat de bridgepartner dus kiezen.

Als bridgepartner is dit zeer moeilijk. Tot op een bepaald niveau kun je met partner blijven spelen maar de frustratie zal groeien. Hem of haar aan de kant plaatsen is geen optie.

Je kunt vragen op bepaalde speeldagen eens met iemand anders te spelen zodat je 1 à 2 maal per maand ontlast wordt en zo andere partners misschien het geduld kunnen opbrengen voor wat deze partner door maakt.

Goed in de gaten houden tot wanneer het nog kan. X moet het wel prettig vinden om te spelen en om erbij te zijn. Als je merkt dat er te veel prikkels op hem of haar afkomen is het afgelopen. Is aan partner om te voorkomen dat bestuur er iets van moet zeggen vind ik eigenlijk. Mocht er een arbitragewaardige situatie ontstaan aan tafel dan vind ik dat de bridgepartner moet zorgen dat de serieuze spelers niet de dupe worden.

De enige die verantwoordelijk is voor de partner met beginnende dementie is zijn medepartner. Hij of zij die met iemand bridget die beginnende dementie heeft, geeft bij zijn medebridders aan hoe de stand van zaken is. Zodra de beginnend dementerende niet meer de controle over het spel heeft dient zijn partner dit aan te geven en moeten dan besluiten niet langer meer in de club te bridgen. Het bestuur dient zich hiermee niet te bemoeien. Bovendien kent het bestuur de dementerende bridger nauwelijks en ligt de taak ter beoordeling aan zijn medepartner.

Je partner serieus blijven nemen ook al gaat het een keertje mis.

Met enige aarzeling reageer ik op dit vraagstuk. Het vertegenwoordigt namelijk de situatie waarin ik mij sinds enige tijd bevind.

Nadat mijn vrouw en ik jarenlang elk met een eigen partner hadden gespeeld zijn we 15 jaar geleden met elkaar gaan spelen. Met succes, mag ik wel zeggen, want gedurende vele jaren waren we clubkampioen. De laatste twee, drie jaar ging het geheugen van mijn vrouw weliswaar wat achteruit, maar bij het bridgen was daarvan (zeker voor anderen) nog weinig te merken. In het afgelopen seizoen werd echter duidelijk dat haar geheugen ook bij het bridgen achteruit ging. Hoewel we het aantal afspraken flink hadden verminderd bleek geregeld dat zij niet precies meer wist wat een conventie betekende, vroeg ze halverwege het spel wat ook al weer de bieding was, herkende ze een conventioneel bod niet (meer) en vergat dan ook om het te alerteren, etc. Natuurlijk had ik daar last van, maar zij niet

minder. Ze realiseert zich heel goed wat er aan de hand is en stelde onlangs voor om er maar mee op te houden. Ik heb meteen gezegd dat ik daarvan niets wilde weten en dat ik onze afspraken nog eens uitvoerig op papier zou zetten met het verzoek of ze die dan geregeld zou willen doornemen. Het gaat om het korte termijn geheugen. Van echte dementie is (nog) geen sprake en veel bezigheden (zoals autorijden) geven nauwelijks problemen. Ik denk ook (maar ben geen arts) dat het niet goed voor haar zou zijn wanneer ze met bridgen (waar ze erg veel van houdt) zou stoppen en op onze twee bridgeavonden alleen thuis zou zitten. Daarbij geef ik grif toe dat er ook een fikse portie eigenbelang meespeelt. Ik ben namelijk dermate lichamelijk gehandicapt dat ik niet kan autorijden en om een nieuwe partner te vinden die me ook nog eens van huis kan halen en dan tegen twaalfen terugbrengen... Ik heb haar gezegd dat ik ondanks haar handicap graag met haar verder wil in september. Dan degraderen we maar naar de C-lijn. Niet gemakkelijk wanneer je ruim 50 jaar op redelijk hoog niveau hebt gespeeld, maar dan vind ik ons (meer dan 50-jarig) huwelijk toch belangrijker.

Je begrijpt dat ik erg benieuwd ben naar de meningen en adviezen die je zult krijgen en ik zie dan ook met grote interesse uit naar de reacties van anderen. Wellicht kan ik daar nog in augustus mijn voordeel mee doen.

Hoe ga je als *tegenstanders* om met clublid X?

Als tegenstander vind je dat de grootste onzin, een eind bod op het midden van de tafel, om vervolgens aan een stuk door te zeggen, je bent aan tafel, of je bent in de hand... dat geeft ergernis.

De tegenstanders zullen weinig clementie hebben. (Hopen op een top, jammer maar waar!)

Als tegenstander moet je zodra jij vindt dat het roepen om de scheidsrechter te frequent nodig is, persoon x na de wedstrijd aangeven dat jij vindt dat het beter is om te stoppen.

Vraag aan medebridgers of jij het alleen ziet dat deze persoon zich anders gedraagt, blijf rustig en vraag of er iets aan de hand is.

Laconiek mee omgaan, iedereen heeft wel eens zijn dag niet, wel arbitrage vragen bij verzakingen en dergelijke.

Breng haar/hem humorvol eerlijk en recht voor z'n raap op de hoogte.

Gewoon vriendelijk en voorkomend.

Tegenstanders zullen het niet direct doorhebben en dus vaak verbaasd of geïrriteerd reageren. Als ze wel weten dat het gedrag door dementie komt zal men er tot zekere hoogte rekening mee houden, maar ook afhankelijk van onderlinge verhoudingen.

Als tegenstander zou ik niet al te veel willen doen en mij zoveel mogelijk willen aanpassen en de beslissing aan het paar zelf of het bestuur over willen laten.

Accepteren totdat er erg vreemde dingen gebeuren. Je wilt ook niet op die manier winnen. Het is trouwens voor de partner ook erg vervelend.

Als tegenstander mag je m.i. ook enige coulance aan de dag leggen. Niet in de zin dat je slagen moet weggeven of zo, maar wel dat je wat soepeler mag zijn in de striktheid. Bijvoorbeeld: accepteren dat het contract dat gespeeld wordt midden op tafel blijft liggen, of in de biedbox uit mag steken, omdat betrokken anders tijdens het spel vergeet welk contract er gespeeld wordt. Een uit de trillende hand gevallen kaart niet gelijk tot strafkaart laten verklaren, maar gewoon terug laten oppakken. E.d.

Bij herkenning, extra voorzichtig en respectvol, daarna gesprek met Partner van clublid X.

De extra slagen incasseren en geen nadruk leggen op gemaakte blunders.

Zo soepel mogelijk; geen op- of aanmerkingen maken.

Een aantal jaren geleden was er een mevrouw die wel toen zich de dementieverschijnselen openbaarden op de woensdagmiddag ging spelen. Dat is een aantal jaren goed gegaan tot ze wegens haar hoge leeftijd (en dat van haar partner) moest stoppen. In huiselijke kring speelt ze nog wel met haar zoons en dochters. Iedereen op de club respecteert de situatie en ging er goed mee om.

Juist op de woensdagmiddag waar veel ouderen spelen wordt er goed mee omgegaan. Vaak lukt het niet om binnen de tijd de 4 spellen per tafel te spelen. Waar het op de donderdag als 'strafscore' geldt wordt op de woensdagmiddag dit 'geneutraliseerd'. Dus het spel wordt niet meegeteld in de uitslag, men scoort dus op minder spellen. Eigenlijk is de uitslag niet eens zo belangrijk, immers het gaat om het sociale contact en het spelplezier.

Neem X serieus, alsook het gevecht dat er waarschijnlijk geleverd wordt. Zo dus ook de tegenstanders: als het fout gaat aan tafel, gelden ook in geval van dementie dezelfde regels als anders. Verzaking blijft verzaking en halverwege het spel verandert de troefkleur niet. Mogelijk gaat het vaker fout met gemaakte afspraken en conventies. Dat is altijd vervelend en naarmate dat vaker gebeurt wordt het steeds vervelender, natuurlijk. Overigens geldt dat niet alleen voor bridge maar überhaupt in de omgang: Het hanteren van dementie is verdraaid lastig en toevallig is dat ook tijdens het bridgen het geval.

Als tegenstanders zou ik zeer welwillend optreden. Misschien wel de arbiter er bij halen als er wat misgaat maar persoonlijk zou ik in een dergelijk situatie ieder herstel accepteren en in een aantal gevallen vrijwillig afzien van een rechtzetting.

Wanneer de voorzitter de clubleden heeft ingelicht en niet met de woorden dementie maar die heel mooi heeft omkadert zijn het enkel mensen met gezond verstand die begrip kunnen opbrengen denk bij jezelf "het kan mij ook overkomen en sneller dan men denkt"

In z'n waarde laten. Met hem praten, niet over hem. Gewoon een vriendelijk woord, zonder vragen te stellen waar x maar zenuwachtig van wordt.

Ik ben al bridgeleraar sinds 1976 en heb herhaaldelijk van beginners de vraag gehoord waarom er geen spiekbriefje van het eigen systeem mag ingekeken worden. Bij beginners vond ik dat overigens prima en dat stelde velen gerust. Mensen die vergeetachtiger worden, zouden hiermee ook geholpen zijn en nog een lange tijd van het bridgespel kunnen genieten in plaats van ermee te moeten stoppen.

Volgende stap is het toelaten van al gespeelde en gesloten liggende kaarten inzien, en ze zelfs open in plaats van gesloten neer te leggen toestaan, en het maken van aantekeningen over hoeveel troeven eruit zijn.

Het spelen wordt dan wel vertraagd, maar dit is voor die mensen geen enkel probleem.

Als we daarmee het bridgeplezier van dementerende kunnen vergroten is dat best een aanvulling als deze waard.

Tot welke *grens* kan clublid X mee bridgen?

Zolang iemand binnen de tijd redelijk normaal kan bridgen is er geen probleem. D.w.z. dat het niveau wat de betreffende speler had tot op zekere hoogte wordt gehandhaafd.

Op het moment dat een ander zich met regelmaat gaat ergeren wordt het tijd om eens in overleg te gaan met het clublid (partner)

Hoe dit verder moet hangt eigenlijk van de bridgepartner af. Het bestuur kan slechts proberen als partner het niet meer ziet zitten elke keer iemand proberen te vinden om met hem/ haar te spelen.

Het belangrijkste: kan de partner er nog mee spelen.

Mijn ervaring is dat beide partners al jaren met elkaar spelen en vaak op leeftijd zijn waardoor het voor de niet-dementerende partner lastig is iemand anders te vinden maar meer nog men heeft respect voor elkaar en als de partner het op kan brengen accepteren de tegenstanders het ook als er soms wat fouten gemaakt worden.

Als het steeds slechter gaat belanden ze vaak in de laagste lijn en ach als je ze met een ladder tegenkomt is het aandoenlijk en is het alleen maar mooi hoe de een met de ander om weet te gaan wat zal je je druk maken het dwingt mijn inziens alleen maar respect af.

Ik zou zeggen ga er coulant mee om "dat heeft toch alles met hoffelijkheid te maken".

En daarbij voor je het in de gaten hebt ben je zelf misschien wel zover.

Op de club hebben we iemand die daar waarschijnlijk aan lijdt, gezien het gedrag. En iedereen neemt het zoals het is. Dus nog steeds aanwezig, maar voor hoelang?

De grens is dat meerdere partijen e.v.a. hebben aangekaart bij persoon x, dit niet duidelijk hebben kunnen maken en geëscaleerd hebben naar het bestuur.

Totdat het zelfvertrouwen afneemt. Dit merkt de persoon zelf absoluut.

Dat hangt van de lijn en het niveau af.

Zolang mogelijk. de grens ligt bij handtastelijkheden zoals billenknijpen

Clublid X kan mee bridgen totdat zijn/haar partner het niet meer leuk vindt om te gaan bridgen. Bridgen moet voor iedereen ontspannend en leuk blijven, toch? Hij zou tegen clublid X kunnen zeggen, dat hij het niet meer aan kan en dat hij voor het volgende seizoen met iemand wil gaan spelen. Het zou fijn zijn als ze samen het seizoen af konden sluiten. Zo wie zo is zulke situatie voor beide verdrietig. En acceptatie voor X lijkt mij ook zwaar.

Als clublid X, gaat huilen, schelden, weglopen, met kaarten gaat gooien is de grens echt wel bereikt en kan men beter in huiselijke kring proberen een ander spelletje te spelen.

Als het paar naar de laatste plaats in de laagste lijn terugvalt en hun spel storend voor de club begint te worden zou ik een gesprek aangaan en het paar willen wijzen op alternatieven zoals een middagclub of een aangepaste club. Met geduld en een open gesprek kweek je begrip voor elkaars situatie en zijn de meeste problemen op te lossen. Bij de indeling van de avond kun je ook zorgen dat niet steeds dezelfde mensen met het betreffende paar worden geconfronteerd. Van de 7 rondes 1 sociaal rondje er tussen door moet m.i. van tijd tot tijd kunnen.

De grens kan bereikt zijn als de partner teveel voorzegt of dingen gaat herhalen.

Op onze club heeft zich nog geen geval voorgedaan dat "men" vond: "dit kan niet meer". "Hoe komen we van speler X af?" Kennelijk lossen dit soort problemen zichzelf op. Onlangs stond ik naast een bridger die al meer dan 50 jaar bridge speelt en jaren in de A-lijn. Intussen is hij al afgezakt naar de C-lijn. Hij is medeoprichter van de club, een aantal jaren bestuurslid geweest en nu erelid. Hij deed de emotionele uitlating: "Jan, het gaat niet meer, dat weet ik. Maar ik kan het bridgen niet missen!" Uiteraard wordt bij zo'n man veel "door de vingers gezien". Ik denk dat als het echt niet meer gaat deze man zelf zal stoppen

In de laagste lijn is het niveau laag en de acceptatiegraad van fouten hoog. Maar ook hier lost het leven in de praktijk de problemen op. Er is mijn 13-jarige ervaring nog nooit een situatie ontstaan, waarin het bestuur zich heeft moeten beraden over hoe van speler X af te komen.

Ik vind in dit geval de houding van de Bridge Partner zeer belangrijk. Zolang hij ermee "kan leven" is het volgens mij geen probleem.

Een bridger moet kunnen tellen en onthouden. Kan dat niet meer zonder constante irritatie bij meerdere tegenspelers dan is de grens bereikt.

De grens is niet aan te geven maar als het bestuur naar z'n leden luistert zal het duidelijk zijn dat deze op een gegeven ogenblik is overschreden en zal het bestuur moeten ingrijpen.

Als iemand echt niet meer in staat is de kaarten te herkennen of überhaupt het spel niet meer kan spelen houdt het op. Maar in de praktijk is betrokkene dan zelf al afgehaakt.

Wanneer clublid het verschil niet meer kent tussen harten en schoppen bijvoorbeeld is de grens wel bereikt.

Het kan zover komen, dat er zo vaak bridgetechnisch iets fout gaat, dat de competitie geweld aangedaan wordt. Waarschijnlijk heeft de dementerende persoon dat zelf in de gaten; zou het zelf in de gaten moeten hebben. Per slot is er bij beginnende dementie nog steeds reflectie mogelijk en ook hier kan partner bij helpen. Ik stel me voor dat X op een gegeven moment zelf tot de conclusie komt dat het niet meer werkt en dat in ieder geval het competitieve bridge afgelopen moet zijn.

Die constatering kan overigens ook door de arbitrage gedaan worden, als de betreffende persoon niet zelf de verantwoordelijkheid neemt.

Totdat hij niemand meer kan vinden die met hem/haar wil spelen.

Tot ie de competitie in de war schopt, erg luidruchtig wordt en/of ruzie gaat maken. Of anderszins zichzelf niet meer in de hand heeft.

Denk dat daar geen zinnig antwoord op te geven is. verschilt van persoon tot persoon.

Wat doe je als clubbestuur/bridgepartner als die grens is bereikt?

Zodra sprake is van competitievervalsing kun je niet anders dan iemand het spelen beletten. Bovendien moet je er voor waken dat iemand de risee wordt van een club. Als partner moet je dat eigenlijk vast stellen, en niet aan het bestuur overlaten. Maar het bestuur moet ook weer niet schromen om in te grijpen. Moeilijk misschien, maar dat hoort nu eenmaal bij de taak van het bestuur.

Zodra de partner het niet meer ziet zitten, jammer maar helaas... Je kunt geen aparte regels maken voor " ziekte" hoe tragisch dit ook is.

Het hangt van de partner af. Als bestuur sta je erbij en kijk je ernaar...

Als jij het als partner nog kunt opbrengen, maar de scheidsrechter maakt overuren dan is het zaak om je partner aan te geven dat het wat jou betreft geen probleem is, maar dat het beter is om te stoppen.

Vraag aan clublid x en bridgepartner hoe verder te gaan, om verdere teleurstellingen te voorkomen, organiseer bridgeavonden in huiselijke kring.

Een goed gesprek voeren, liefst met de levenspartner of een goede vriend erbij, maar zonder de andere leden erbij.

2 x waarschuwen. Daarna is het sorry.

Beide ondersteunen, mogelijk bridgepartner helpen aan een nieuwe partner

Praten en vertellen dat er op deze manier niet meer op de club gespeeld kan worden, clublid zelf zal het niet accepteren/noch begrijpen, maar is het de volgende dag ook weer vergeten. De grote taak ligt hier bij levenspartner en/of verzorgenden

Door aandacht te hebben voor je leden, in gesprek te gaan en te blijven kun je harde en onverwachte maatregelen voorkomen.

Dan zal haar partner het moment moeten bepalen dat het niet meer gaat, een sociale club maakt geen probleem. Wanneer andere leden zouden gaan klagen zou het moeilijk voor het bestuur zijn, maar dat gebeurt op onze club niet.

Gesprek aangaan en er op wijzen dat het clubbridge een competitie is waarin de betreffende persoon niet meer goed mee kan komen en daardoor de competitie verstoort. Thuis bridgen is dan een oplossing.

Het lijkt me moeilijk, zo niet ondoenlijk, een eenduidige lijn vast te stellen tot welk niveau lid X mag "aftakelen" waarna bij het overschrijden van die grens er iets moet gebeuren. Dat niveau zal flexibel zijn. Dat zal bij de juist beschreven speler X anders liggen dan bij speler X die net lid is geworden van de club, omdat het bij de andere club niet meer zo lekker ging.

Maar als er in de praktijk toch een geval zich zou voordoen dat er een niveau is bereikt dat echt niet meer kan, dan zal het bestuur in zo goed mogelijk overleg, ook met de familie, tot het beëindigen van het deelnemen aan het spel door speler X te komen.

Ik zou een gesprek met zowel Clublid X als zijn partner aangaan, waarbij de inzet is om Clublid X zelf, respectvol, zijn situatie te laten ontdekken. Consequentie is dat Clublid X geen competitie kan spelen.

Praten met de familie en persoon X met als doel een zo zacht mogelijke, maar onherroepelijke landing.

Een advies in deze blijft lastig in z'n algemeenheid te geven. De ene persoon is de andere niet. De een is zich bewust van zijn situatie, de ander herkent of erkent het niet. Maar respect voor de persoon en het respecteren van zijn besluit om al dan niet te blijven spelen zijn belangrijk. Als bestuur en wedstrijdleiding moet gewaakt worden dat alle tegenstanders dat respect ook tonen. Eigenlijk is het verschil met heel zwakke spelers in de laagste lijn (en ook op de woensdagmiddag) niet eens zo groot. Ook die spelen voor het plezier, het sociale contact en vinden de eindscore minder belangrijk. We koesteren ze!!!

Waar de grens ligt, is sterk afhankelijk van hoe belangrijk het competitieve element in de club is.

De leiding van de club moet wat mij betreft dus behoorlijk op afstand blijven en geen zorgverlener worden. Primaire taak is en blijft de voorwaarden te scheppen voor leden om te bridgen, dat faciliteren en bewaken dat dat doel gediend blijft. Doelen kunnen overigens schuiven in de loop van de tijd.

Zeggen dat X altijd op de reservelijst kan blijven staan...

Ik denk dat de club hier geen grens kan trekken maar de familie dit zelf wel doet, wanneer het echt de spuigaten uitloopt zal dit clublid opgenomen zijn in een behandelende kliniek.

Partner moet het eigenlijk voorkomen denk ik. En als de grens is bereikt wil de persoon in kwestie waarschijnlijk zelf ook niet meer. Of kan niet meer. Adviseren er mee op te houden. Vriendelijk doch dringend, ook in het belang van X.

Moeilijk; Ik zou zelf met X een gesprek aangaan en zien/horen wat daar uitkomt. Vandaar dan verdere stappen ondernemen. Misschien zijn er nog andere gelegenheden waar hij/zij kan bridgen.

Stel dat jij clublid X zou zijn, welke houding op de bridgeclub lijkt jou dan het aangenaamst voor jou zelf?

Eerlijk zijn en aanvaarden dat het zo is, hoe moeilijk het ook is. Indien er op tijd aan de bel getrokken wordt, moet het zo zijn dat je waardig afscheid kunt nemen. En niet grommend verdwijnt achter de geraniums.

Als het mij zou treffen, hoop ik op mijn (een) lieve partner!

Ik vrees dat de wereld nu zo in elkaar zit, jammer!

Ik zal als persoon x misschien niet begrijpen wat het bestuur bedoelt, maar morgen ben ik het toch vergeten. Oh Rob, wat waren je vragen ook al weer?

Respectvol afscheid nemen in alle open- en eerlijkheid!!!

Iemand die dementerend is weet zeker in de beginfase dat zijn geheugen hem wel erg vaak in de steek laat en dat het probleem van die verzaking zijn schuld is. Begrip en steun zijn dan belangrijker dan een arbiter die je bot terecht wijst. Een menselijke houding ten opzichte van jouw probleem en de toelichting dat andere leden een probleem hebben met jouw foutjes.

De recht voor zijn raap methode. Gewoon zeggen waar het op staat. Zachte heelmesters; stinkende wonden.

Zolang ik alleen vergeetachtig ben, zou wat begrip en vooral humor om gemaakte domheden erg helpen. Je wilt dit zo lang mogelijk verborgen houden en de opmerkingen die je er aan herinneringen dat je kennelijk iets vergeten bent, maken je alleen maar onzekerder. Verder zou ik het fijn vinden als mijn partner me zou vertellen als het echt niet meer gaat. Daar moet je wel een goede vriend voor zijn, want je wordt natuurlijk kwaad en verdrietig als je dit te horen krijgt, maar ondertussen lukken al veel andere dingen ook niet meer, dus verdrietig en angstig ben je toch al. En dan zou ik hopen dat al die clubleden me wel zouden opzoeken thuis en gezellig met me kletsen en lachen en zingen natuurlijk.

Van belang is dat het gezellig blijft en dat betrokkenen en medespelers niet gaan opzien tegen hun bridgemiddag /-avond.

Ik hoop dat ik zelf zo verstandig nog ben om te stoppen met bridgen in competitie verband.

In korte tijd is dit op de club waar ik speel 2 keer voorgekomen. Beide gevallen zijn naar tevredenheid opgelost.

Als ik zelf clublid X zou zijn, zou ik een coulante houding erg op prijs stellen. Zeker van mijn partner, maar ook van de tegenspelers. Ook ik zou geconfronteerd worden met degradatie. Ik denk nu, dat als ik in zo'n situatie zou geraken tijdig zou afhaken in de club a en b en nog even zou doorgaan in club c. Maar ook daar zou ik het niet tot onacceptabel niveau laten komen, zodat men mij netjes zou moeten lossen.

Niet wegstappen maar respectvol oplossen door mijzelf mijn situatie in te laten zien/ te laten ontdekken (coaching). Het zou wel eens het **vroegste** signaal van een vorm van dementie kunnen zijn... zoals bij mijn Moeder...

Behandeling als eenieder.

Overigens kan het ook zonder dat er competitie gespeeld wordt heel vervelend zijn als het telkens weer op een of andere manier fout gaat. Ik stel me voor dat X dat zelf ook in de gaten heeft.

Ik zou waarschijnlijk tegen mijn partner zeggen: als het de spuigaten uit loopt en ik heb het niet door, dan moet je het zeggen. Als het niet meer gaat, dan gaat het niet meer.

Mijn tolerantie is misschien iets groter aangezien ik bij dementen werk en soms is het zelfs grappig want heb één maal aan de bridgetafel mee gemaakt dat dementerend persoon een kaart terug nam van de tafel omdat men harten speelde. Zijn partner en tevens echtgenote maakte zich kwaad. Ik stelde haar gerust en zegde haar dat ik het verstond en legde de kaart gewoon terug met de uitleg dat hij moest bijspelen uit de hand. Heb hen daarna nooit meer terug gezien wat er op wijst dat zijn echtgenote begreep dat de tijd was gekomen om te stoppen met bridgen. Toch mijn hoed af voor deze dame die haar echtgenoot tot het laatste moment mee heeft genomen naar de bridgetafel zijn meest geliefde spel.

Het lijkt mij het prettigst als medeclubleden vriendelijk goedenavond zeggen, zonder dat ze ervan uitgaan dat ik wel weet wie het ook alweer is. Lijkt me prettig als er eenvoudige gesprekken aan tafel worden gevoerd over dingen die te zien zijn en waar ik makkelijk in mee kan gaan. En dat ze niet over mij praten met mijn partner, of zeggen dat ik het fout doe of vragen waarom ik iets doe.

Dat ik zolang mogelijk mag blijven bridgen doch dat als het op een gegeven moment niet meer mogelijk is zij mij dat eerlijk vertellen. De patiënt zelf weet best dat er iets niet oke is. Hij kent goede en kwade momenten.

Epiloog

Rob Stravers

Ronduit indrukwekkend als je de verschillende ervaringen leest.

Waar we het volgens mij over eens zijn is dat elke situatie van dementie anders is. Ik denk daarbij aan het karakter van de persoon die deze vreselijke ziekte krijgt, de snelheid van terugval, de 'opvangcapaciteit en -vaardigheid' van diens bridgepartner, de instelling van de medeclubleden/tafelgenoten en niet te vergeten, de communicatieve vaardigheden van het clubbestuur.

Lang en kort geheugen

Wat opvalt is dat vooral de meest recent opgeslagen indrukken en opmerkingen snel - soms al meteen - vervagen. Wat lang geleden is opgeslagen kan het langst over worden beschikt. Dat blijkt ook wel uit de verschillende reacties van bridgepartners. Het al lang geleden ingestudeerde biedsysteem en de speeltechniek blijft het langst op niveau.

Dat betekent dat een onsamenhangend gesprek zeker niet betekent dat ook het bieden en spelen onmogelijk is. Het invoeren van nieuwe biedafspraken raad ik af.

Zelfde probleem, andere ziektes

Er zijn helaas (veel) meer ziekten die soortgelijke symptomen hebben als alzheimer. En het spreekt vanzelf dat de naam van de ziekte geen enkel verschil maakt voor de wijze waarop wij bridgers daarmee omgaan.

Verantwoordelijkheid

Ik zie verschillende verantwoordelijkheden.

Clublid X zelf.

Ieder mens is in de eerste plaats verantwoordelijk voor zijn eigen handelen. Vrijwel niemand wil voor spek en bonen meedoen en de andere leden echt tot last zijn, maar hoe ernstiger de mate van dementie wordt, des te moeilijker wordt het om de mate van die last te beseffen.

De partner van X

De partner zal zich in ieder geval verantwoordelijk **voelen**. Vooral als het partnerschap al jaren bestaat. Dat betekent echter geenszins dat de partner ook verantwoordelijk **is** of kan worden gesteld. Goed kunnen omgaan met een extreme situatie als deze, vereist specifieke vaardigheden. Daardoor verandert een avondje bridgen ongemerkt van een ontspannende bezigheid tot een moeilijk stuk zorgverlening. Als de bridgepartner die rol - om wat voor reden ook - te zwaar vindt, kunnen we dat alleen maar respecteren. Het is ook aan de bridgepartner om deze speciale, en op zich heel dankbare mooie taak, op zich te nemen. Daarbij is het goed om met hulp van deskundigen te zoeken naar de beste begeleiding.

De tegenstanders

Het eerste waar ik aan denk is de verplichte hoffelijke houding. Deze spelregel garandeert een aangename sfeer. Dat betekent niet dat gemaakte bied- of speelfouten van X standaard moeten worden gecorrigeerd. Dat raad ik zelfs af, omdat je daarmee ook de werkelijke ziektestand zou verdoezelen. Wel vind ik dat bepaalde overtredingen die duidelijk het gevolg zijn van de ziekte, zoveel mogelijk moeten worden gecorrigeerd naar de score die zonder die overtreding zou zijn behaald.

Zolang normaal bieden en spelen mogelijk is, adviseer ik mild om te gaan met de hulpmiddelen en handelingen daaromheen.

Maak niet de fout om alleen het woord te richten tot de partner van de speler met geheugenproblemen. Ga ook in gesprek met clublid x. Wat daarbij kan helpen is vragen stellen waarvan hij het antwoord weet. Dat zijn dan vooral vragen over 'vroeger'. Zoals de vraag naar het werk dat x vroeger deed. Ook al weet je het antwoord tot in detail.

Mogelijke spelaanpassingen

- Raadplegen eigen (daarvoor extra uitgebreide) systeemkaart.
- Omgekeerd op tafel laten liggen van het eindbod. Mag X zien.
- Gespeelde kaarten/slagen nog even bekijken.
- Gespeelde kaarten open laten liggen.
- Zonder consequentie minder spellen mogen spelen.
- Dummy mag het overnemen als leider X alles kwijt is.
- Als X niet alerteert, of verkeerde uitleg geeft, mag diens partner zijn eigen bod alerteren en verkeerde uitleg onmiddellijk corrigeren.

Als je als tegenstander je ergert aan de gevolgen van die ziekte, maak je daar geen opmerkingen over aan tafel. Na afloop stel je de partner op de hoogte van je ergernis, met jouw voornemen om dat ook te melden aan het bestuur.

Het clubbestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor bridgeplezier voor alle leden. Als gedrag van een clublid leidt tot ergernis, kan het bestuur niet volstaan met een verwijzing naar de verantwoordelijkheid van X' partner.

Het meest moeilijkst is het omgaan met clublid x als die al van nature zeer eigenwijs is. Zelfs als de aard van het geheugenprobleem niet meer echt hanteerbaar is, kan x dat blijven ontkennen. Om de kans op een heel vervelend afscheid dan toch zo klein mogelijk te maken, kun je het beste iemand in de arm nemen die clublid x volkomen vertrouwt. Dat kan een clublid zijn, maar ook iemand van buiten de club.

Weet je ook als bestuur niet wat je ermee aanmoet, dan kun je altijd Alzheimer Nederland om advies vragen.

Grens

Omdat elk geval, inclusief de op- en instelling van de clubleden, verschillend is, kun je geen concrete richtlijn geven voor het moment van afscheid.

Wel staat vrijwel vast dat afscheid nemen onafwendbaar is. En mijn advies is om daar niet tot het uiterste mee te wachten. Als pas afscheid wordt genomen na (te veel) spanningen aan de bridgetafel, geeft dat zowel de patiënt als de clubleden een uiterst vervelend gevoel.

Niet wachten tot de bom barst

Zodra de eerste tekenen zich voordoen en dementie vast staat, adviseer ik dat (clublid x, diens partner en een bestuurslid) zo snel mogelijk met elkaar in gesprek gaan.

In dat gesprek wordt dan:

- duidelijk begrip getoond voor de ellende van deze ziekte, omdat op een gegeven moment clubbridge niet meer mogelijk zal zijn;
- aangegeven dat in het belang van clublid x niet wordt gewacht met afscheid nemen tot de andere clubleden er te veel last van ondervinden.
- Afgestemd of het spelen in een lagere lijn, met minder competitie, aangener werkt.
- gezocht naar een voor clublid x zo aangenaam mogelijk alternatief ná het vertrek;

Daarbij denk ik vooral aan een vorm van thuisbridge, waarbij de spellen worden gespeeld van de meest recente zitting, zodat er toch een soort clubuitslag is. Als meer paren bereid zijn om af en toe zo'n thuiszitting te komen (tegen)spelen, is dat een wedstrijdvorm die nog heel lang kan worden voortgezet.

- afgestemd wie, wanneer, welke informatie krijgt. Alleen de potentiële tegenstanders, de leden van de technische commissie en/of alle leden.
- afgesproken dat regelmatig met elkaar wordt afgestemd of de eerste thuiszitting al in beeld komt.

Die regelmaat hangt uiteraard af van de snelheid waarmee de ziekte zich openbaart.

Geef als bestuurslid in dit eerste gesprek meteen duidelijkheid over de verschillende punten; hoop/gok er niet op dat clublid X dat wel zelf zal zeggen. Als X dat namelijk niet doet zal het gesprek alleen maar negatiever gaan voelen. Ook het vertrouwen krijgt een deuk, het open

begonnen gesprek blijkt opeens helemaal niet open. Welke knuppel houdt het bestuur nog meer achter de hand? Door meteen duidelijkheid te scheppen zal, na mogelijk even slikken, het gevoel en daardoor het gesprek alleen maar positiever worden.